

*Луговський О.Ф., кандидат мистецтвознавства, доцент,
Черкаський державний технологічний університет*

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН В УМОВАХ «НОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ»: ДИЗАЙН-ОСВІТНЯ РЕФЛЕКСІЯ

Свого часу планом дій Ради Європи щодо сприяння правам і повній участі людей з інвалідністю в суспільстві було рекомендовано державам включити вивчення принципів універсального дизайну та доступності до навчальних програм при підготовці всіх фахівців, які працюють у сфері забудови навколишнього середовища, інформаційно-комунікаційних технологій, транспорту, послуг, туризму, занятості і освіти тощо. Тому важливо означити як відбувається підготовка фахівців у сфері назва якої виразно звучить у назві суспільно значущої діяльності, що робить вагомий внесок у формування нової соціальної політики в Україні бо стосується осіб з інвалідністю. Мова йде про універсальний дизайн.

Питання доступності та універсального дизайну розглядали В. Азін, Л. Байда, Я. Грибальський, О. Красюкова-Еннс. Аналіз праць науковців виявив, що проблема впровадження універсального дизайну в ЗЗСО є актуальною та розкривається в різних аспектах досліджень, зокрема: О. Безпалько, А. Капська, Н. Мирошніченко; Д. Голдберг, Р. Мейо вивчали питання адаптації та інтеграції людей з обмеженими можливостями в соціальне середовище; І. Абросімова, О. Кизимчук досліджували проблему використання інклюзивного дизайну; Р. Мейс, Б. Коннелл, М. Джонс, Дж. Мюллер, А. Маллік, Е. Острофф, Дж. Сенфорд, Е. Стейнфельд, М. Сторі, Г. Вандерхейден обґрунтували головні принципи універсального дизайну; Н. Бирко, О. Тельна, Л. Прокопів, Н. Софій вивчають питання впровадження універсального дизайну в освітній процес школи. Дослідження щодо залучення осіб з особливими потребами до навчання в загальноосвітніх закладах проводилися науковцями С. Богдановим, Г. Гаврюшенко, А. Колупаєвою, Н. Найдюю, І. Ярмощук.

Ціль написання тез – визначення ролі дизайн-освіти у реалізації принципів універсального дизайну в умовах сучасних викликів спричинених війною.

За оприлюдненими статистичними даними, на даний час в Україні налічується близько 2,5 млн. інвалідів, у тому числі 122,6 тис. дітей-інвалідів. Частка осіб цієї категорії в загальній структурі населення становить близько 5 відсотків [1]. Слід зазначити, що подана статистика відноситься до довоєнного періоду, тобто до лютого 2022 р. На сьогодні ця статистика зазнає значних змін і ця тенденція буде зберігатися до моменту завершення бойових дій.

Зрозуміло, що в нових умовах підготовка фахівців у питаннях інвалідності, універсального дизайну та доступності вже не лише сприяє виконанню міжнародних

зобов'язань взятих Україною та відповідає соціальним ініціативам уряду, а покликана оперативно включитися у соціально значущі програми створення доступного середовища, транспорту, інформаційно-комунікаційних технологій з огляду на відредаговану війною перспективу.

Дизайнерам у цій справі відводиться особлива роль, оскільки саме вони забезпечують творчу складову у сфері універсального дизайну. Тому і підготовка таких фахівців має проходити на рівні, коли є розуміння який спектр проблем можна вирішити вдаючись до використання принципів універсального дизайну. Ідеологія підготовки дизайнерів має вибудовуватися на усвідомленні того, що «інвалідність є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми з інвалідністю та перешкодами у стосунках і середовищі» [2]. Це допоможе уникати, наприклад, медичного розуміння інвалідності та обмежень, що може створювати хибне уявлення про ймовірне коло проблемних питань та позначитися на формуванні професійної компетентності дизайнера. На відміну від охорони здоров'я, дизайн-освіта має запропонувати спеціальні підходи, методики, технології спрямовані не на компенсацію, корекцію «обмеження здоров'я», які є причинами проблем, а на наслідок цих причин: особливості всебічного розвитку особистості, що виникли у зв'язку з тими чи іншими первинними порушеннями та обмеженнями. Як говорилося вище, це стосується організації навколишнього середовища, інформаційно-комунікаційних технологій, транспорту, послуг, туризму, занятості, освіти тощо.

Так, студенти кафедри дизайну Черкаського державного технологічного університету освітньої програми «Промисловий дизайн» протягом кількох років виготовляють тактильні посібники для дітей з порушеннями зору та незрячих, що навчаються у Комунальному закладі «Черкаська спеціальна школа Черкаської обласної ради». За час співпраці науково-педагогічним колективом кафедри напрацьовано певний досвід у впровадженні принципів універсального дизайну, що буде покладено у створення навчальних програм. Також будуть враховані нові виклики, із якими стикається інклюзія під час війни.

За словами експерта директорату МОН з дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти О. Савицької, попередній досвід роботи доводиться трансформувати, бо війна в Україні настільки унікальна, що навіть матеріали які надають як допомогу країні з досвідом бойових дій не виявляють адекватну ефективність. На цьому тлі в фаховому термінологічному полі з'явився термін «нова інклюзія» [3]. І якщо мова тут йде про інклюзію пов'язану із проведенням навчального процесу для учнів із особливими освітніми потребами, то навчальні програми підготовки дизайнерів мають також враховувати той аспект, що прогнозується значне зростання наших співгромадян, що набудуть і уже набувають різні види

інвалідності під час бойових дій із агресором. Певною мірою, можна говорити, що призначення універсального дизайну повертається до своїх витоків – його історія починається у ХХ столітті і безпосередньо пов'язана із розширенням можливостей науки та наслідками двох світових воєн.

Зважаючи на сказане, вважаємо за доцільне включити до навчальних програм із підготовки дизайнерів, що будуть втілювати принципи універсального дизайну окрім основних завдань, як то:

- створити у студентів цілісне уявлення про потреби маломобільних груп населення та забезпечення їх права на незалежний спосіб життя і участь у всіх життєвих аспектах;

- систематизувати знання щодо чинного законодавства забезпечення архітектурної, транспортної та інформаційної доступності для маломобільних груп населення і принципів універсального дизайну;

- сформулювати комплексне уявлення про особливості використання засобів пересування та компенсаторних і допоміжних засобів для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення;

додатково сформульовані завдання, що наразі можна озвучити не уникаючи емоційного забарвлення – це якраз складова творчого вирішення суспільно значущих проблем. Для студентів та викладачів кафедри дизайну ЧДТУ це можуть бути завдання пов'язані із травми війни, пораненими душами, психологічним тягарем для усіх постраждалих від війни.

Список використаних джерел:

1. Дзюбенко В. Особливості роботи реабілітаційних центрів в Україні. Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: тези доповідей XXI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2021 р.), у 2-х частинах. Ч. 1. (с. 41-43). 24–25 листопада, 2021, Київ. Україна: Університет «Україна».

2. Азін В. О., Байда Л. Ю., Грибальський Я. В., Красюкова-Еннс О. В. (2013). Доступність та універсальний дизайн. Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В. (ред.). Київ. ISBN 978-966-97230-3-1.

3. Спричинена війною інклюзія – головні проблеми і можливі рішення.

<<https://osvitanova.com.ua/posts/5478-sprychynena-viinoiu-inkliuziia-holovni-problemy-i-mozhlyvi-rishennia>> (2023, січень, 22).